Írta: Szabó László
2011. szeptember 06. kedd, 06:06 - Módosítás: 2014. január 12. vasárnap, 21:35

Arany János cigányképe

1. A cigányság Európába, s hazánkba Zsigmond korában nem szervezett népként érkezett, hanem kisebb-nagyobb, számunkra kiismerhetetlen csoportokban, akiket nem fogott össze fejedelem, vajda vagy valamely képviselő, s emiatt nem is lehetett őket egységes népként kezelni. Nem volt világos az sem a befogadó nemzetek számára, hogy mivel foglalkoznak egyáltalán, és az ekkor már kiformálódott rendi társadalomban milyen feladatuk lehetne, milyen hivatásrendhez tartozhatnának. Meghatározhatatlan volt hitük is, mert igazában véve semmiféle ismert tételes valláshoz nem tartoztak. Megtelepedni sem tudtak, hanem vándor életmódot folytattak, amely a megtelepedett európai népesség, s így a magyarok számára is teljesen idegen volt. Vándor életük nem emlékeztetett a keleti nomádokéra. Ideiglenesen kialakított telepeik is különböztek a nomád téli-nyári szállástól, vagy a transzhumansz pásztorkodást folytatókétól (pl. vlachok, románok), akiket mégiscsak ismertünk valamennyire. Míg az említett pásztornépek európai szemmel nézve is szigorúbban vagy lazábban szervezett társadalomban éltek, mozgásuk is kiszámítható volt, addig a cigányoké teljesen áttekinthetetlennek tűnt. Zárt világukba is szinte lehetetlen volt betekinteni. Az viszont eléggé hamar világossá vált, hogy *mag uk termelőmunkát nem folytatnak, és kötve vannak a megtelepedett lakosságoz. Sőt kisebb-nagyobb csoportjaik vándorlásait éppen a termelő, dolgozó lakosságtól remélt juttatások, lehetőségek kihasználása mozgatja. Következésképpen szolgáltatásokra sem lehetettet kötelezni őket és így semmivel sem járultak hozzá az állam, az egyház fenntartásához. Nem alkottak sem társadalmilag, sem foglakozásukat, sem vallásukat tekintve határozottabb körvonalú csoportot, már pedig a magyar rendi társadalomba való beilleszkedésnek ezek alapvető feltételei voltak. Úgymond beeresztettük őket, de befogadni nem tudtuk.*

Hazánkban súlyosbította helyzetüket és gátolta beilleszkedésüket az is, hogy megjelenésük után jó egy évszázaddal Magyarország hadszíntérré vált, s e zavaros időkben vándor életmódjuk, rendi szervezeten kívüli társadalmi állapotuk viszonylag könnyen fenntartható volt. Ez a magyar társadalom szempontjából rossz, a cigányság oldaláról nézve kedvező volt. A rendi szerkezeten kívüliség egyébként Európa más népei között is jelen jellemzője volt a cigányságnak, s mert hasznukat nem látták, ugyanakkor vándorló életmódjukkal kárt is okoztak, öntörvényűek voltak, minden további nélkül meg is ölhették őket. Nálunk eddig sohasem mentek el. A magyar társadalom tudomásul vette ittlétüket.

A faluba betelepedő cigányokat a török idők elmúltával rendszabályok illesztették a helyi társadalomba. Mária Terézia és II. József tett kísérletet a letelepült cigányok jobbággyá tételére, a vándor cigányok letelepítésére. A XIX. században más viszonyok között József főherceg próbálkozott ugyanezzel. Kísérleteik azonban kudarcot vallottak, noha azért nem volt teljesen eredménytelen. E törekvéseknek következményeként a falusi cigányság megindult egy olyan úton, amely elkerülve az asszimilációt (a nyelvit nem mindig), lehetővé tette a falu társadalmi rendjébe való beilleszkedést. A vándor cigányokat a hatóságok próbálták ellenőrizni, letelepíteni kevés sikerrel, s jobbára bűnügyi krónikák emlékeznek meg róluk.

Mind a vándor cigányoknál (a reformkorban, s a kiegyezés után: *sátoros cigányok*), mind a falvakban megtelepedetteknél bizonyos speciális tevékenységek (foglalkozások) alakultak ki, amellyel a napi, főként falusi élet igényeit elégítették ki. Egyes csoportjaik mesterségeket űztek (zenélés, kolomp- és csengőkészítés, teknővájás, kovácsmesterség, vályogvetés, gyógyfüvek, erdei, határbeli növények gyűjtögetése, árusítása: pl. gomba, som, málna). Ám a magyar társadalomba ők sem tudtak mind a mai napig beilleszkedni. Nem beszélve arról, hogy a XX. század technikai fejlődése a legtöbb általuk űzött mesterséget feleslegessé tette. Úgymond munka nélkül maradtak. Egyértelmű, bár még a cigány kutatók által is megkerült, nyíltan ki nem mondott oka, mai társadalmon kívüli helyzetüknek, hogy
a cigányok a rendi társadalomba annak idején nem tudtak beilleszkedni. Nem volt feladatuk, rendi hivatásuk, nem váltak sem vitézi, sem dolgozó renddé. Nem mentek át a rendi társadalom hivatásra nevelő azon korszakán, amelyen valamennyi rend tagjai átmentek. Kikerülték a feudalizmus jobbágyi munkára való nevelését, azt a kemény folyamtatot, amelynek a kényszerből végzett munka, hogy elviselhetőbbé váljék, természetesnek tűnő állapottá, majd erkölccsé változott. Hiányzik náluk az, ami a polgári korszakban a parasztságot továbbra is összetartotta és legfőbb jellemzőjévé vált: a munkaerkölcs.

A hazánkban Zsigmond korában megjelent cigányok napjainkig nem tudtak beilleszkedni a magyar társadalomba. Ma nemzeti kisebbségként tartjuk őket számon, ám nem annyira e minőségükben, hanem megoldatlan társadalmi (szociológiai) állapotuk miatt jelentenek súlyos terhet az egész magyar társadalom számára. Nagyobb részük mindig is a társadalom egyik legalsó rétegét alkották, s alkotják. Felemelkedésüknek, beilleszkedésükinek gátja nemzetiségi (etnikai) elkülönülésük anélkül, hogy a mindenkori hivatalos államhatalom - különösen az utolsó jó fél évszázadban - e tekintetben korlátozta vagy korlátozná, visszaszorítaná őket. Ma különösen nagy terhet jelentenek társadalmunk egésze számára, s ezt érezve-tudva mind saját maguk, mind az államhatalom, mind a politikai pártok, eg

